

pokryté tuhými chlupy. Kališní lístky s nápadně dlouhými tuhými chlupy, některé z nich, hlavně ve spodní části kalicha jsou hákovitě zakončené; tyčinky 2. Tobolky elipsoidní, kratší kališních lístků. Tf.

Velmi vzácně a asi jen pomíjivě zavlékán (Jáchymov; rudiště v Ostravě-Vítkovicích). Pů-

vodní ve Středozeří, z. Asii a s. Africe. — Mapy: AFE 1983: 148.

Poznámka: FORMÁNEK (Květ. Moravy 2: 1315, 1892) uvádí nález druhu *Herniaria incana* LAM. od Nikolčic. Tento nedoložený a pochybný údaj je opakován i v dalších dílech, nikdy se jej však nepodařilo potvrdit. Nejbližší lokality tohoto druhu leží na Moravském poli a na Kováčovských kopcích.

6. *Illecebrum* L. — nehtovec*)

Illecebrum LINNAEUS Sp. Pl. 206, 1753. — Syn.: *Illecebrella* O. KUNTZE Rev. Gen. Pl. 3/2: 137, 1898.

Lit.: GLÜCK H. (1911): *Illecebrum* L. In: GLÜCK H.: Biologische und morphologische Untersuchungen über Wasser- und Sumpfgewächse 3: 19-23 et 618. Jena. — KLIKA J. (1935): Pflanzengesellschaften des entblössten Teichbodens in Mitteleuropa. Beih. Bot. Cbl., sect. B, 53: 286-310. — ZAVAC F. U. et ZAVAC A. (1974): Geographische Verbreitung von *Illecebrum verticillatum* L. (Caryophyllaceae) in Polen. Bad. Fizjogr. Pol. Zach. 27B: 219-226. — DVOŘÁK F. et KURKA R. (1980): Distribution of the species *Illecebrum verticillatum* L. in Czechoslovakia. Scr. Fac. Sci. Natur. Univ. Purkyn. Brun.-Biol. 10: 447-456.

Monotypní rod s druhem:

1. *Illecebrum verticillatum* L. — nehtovec přeslenitý Tař. 17/1

Illecebrum verticillatum LINNAEUS Sp. Pl. 206, 1753. — Syn.: *Paronychia verticillata* (L.) LAM. Fl. Franç. 3: 231, 1779.

Exsikáty: Fl. Exs. Austro-Hung., no 62. — Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 1114. — Pl. Českoslov. Exs., no 246. — TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 551.

Jednoleté lysé byliny. Lodyhy tenké, do kruhu rozložené, poléhavé, na bázi často kořenující, v horní třetině vystoupavé, (1-)5-15(-26) cm dl., jednoduché nebo málo větvené, oblé až slabě čtyřhranné, často purpurově červené, horní lodyžní články zkrácené. Listy vstřícné, široce až úzce obvejčité, 2-4 mm dl., 1,7-2,7 mm šir., celokrajné, zúženou bází přisedlé, na vrcholu zaokrouhlené, zprvu hráškově zelené, později olivově sivozelené; palisty ± široce trojúhelníkovité, 1,0-1,2 mm dl., suchomázdřité. Květy ve zkrácených, po 2-6 klubkovitě v paždí listů nahloučených vijanech. Květy oboupohlavné, 5četné s výjimkou gynecea; kališní lístky vytrvalé, jen na bázi krátce srostlé, ± kýlnaté, s dolní 0,6-1,4 mm dl., kápoovitě dutou, zprvu hráškově zelenou, později bílou částí přecházející v 0,6-1,1 mm dl., zprvu slabě růžovou, později bílou, ± úzce trojúhelníkovitou, na vrcholu nazpět odstávající až sehnutou špičku; korunní lístky kopinaté až vejčité kopinaté, 0,3-0,7 mm dl., bezžilné, bílé; semeník srostlý ze 2 plodolistů, svrchní, placentace spodová, blizna ± přisedlá, stlačeně kulovitá, s mělkým zářezem. Tobolky jednosemenné, s blanitým, podélnou štěrbinou se otevírajícím (v horní třetině však trvale srostlým) oplodím. Semena vřetenovitá, 0,5-0,8 mm dl., tmavě kaštanově hně-

dá se slabě zkrouceným zárodkem. VI-IX. Tf. — Autogam. Kleistogam.

2n = 10 (ČSR: 39. Třeboň. pán.)

Ekologie a cenologie: Písčité okraje a obnažená dna rybníků, obnažené břehy řek, vlhká písčítá pole a okraje cest, příkopy, ale i na rašelinné půdě a na rašeliništích. Výhradně na kyselých půdách. U submersních rostlin byla pozorována kleistogamie. Kališní lístky obalující plod jsou hodnoceny jako plovací aparát. Především ve společenstvech svazů *Radiolion linoidis* (diagnostický druh), *Elatini-Eleocharition ovatae* a *Arnosierion minimae*.

Rozšíření v ČSR: Vzácně v j. Čechách s těžištěm v Třeboňské pánvi, výjimečně a pravděpodobně jen v minulosti na Ostravsku; převážně v suprakolinním, řidčeji v submontánním stupni (min.: Prstná, 260 m; max.: Plodový rybník u Řásné, 650 m). Z většiny nalezišť druh v poslední době vymizel. Kriticky ohrožený druh. Δ — Mapy: SLAVÍK FKS 1986: 110.

M: 37p. Novohr. podh. (Čížkrajice; Nové Hradky u Veverského rybníka), 38. Bud. pán. (Zliv), 39. Třeboň. pán. (v minulosti hojně, dnes výjimečně), 41. Stř. Povlt. (Bredův mlýn u Dražiček), 67. Českomor. vrch. (Nová Bystřice; Nový rybník u Volfířova; Mysletice; Hospřiz; Jindřichův Hradec; Rochovský rybník; rybník Zhejral; Počátky), 83. Ostr. pán. (Prstná), 84. Podbesk. pah. (Hukvaldy), — O: 90. Jihl. vrchy (Plodový rybník u Řásné).

Staré literární údaje o růstu druhu na Šumavě, v Tachovské brázdě a v Ploučnickém Podještědí jsou nevěrohodné. Sporné jsou i starými herbářovými položkami doložené lokality ve Všetatském Polabí (Brandýs nad Labem-Stará Boleslav; Benátky nad Jizerou).

Celkové rozšíření: Souvislý areál v z. Evropě od Portugalska přes Francii, Severoněmeckou nížinu do z. Polska; izolované části areálu v j. Anglii, Bavorsku, ČSSR,

*) Zpracoval F. Dvořák.

s. Rakousku, s. Itálii, na Sardinii, v z. Řecku, na ostrovech v Egejském moři; mimo Evropu na Azorech, Kanárských ostrovech a v sz. Africe. Významný subatlanticko-submedi-

teránní druh. Mapy: MEUSEL et al. 1965: 152; AFE 1983: 154.

52. Caryophyllaceae JUSS. — hvozdíkovité*)

SYN.: *Stellariaceae* DUMORT. — *Dianthaceae* DRUCE. — *Alsinoaceae* BARTL. et *Sileneaceae* BARTL.

LIT.: ROHRBACH P. (1869): Synopsis der Lychnideen. *Linnaea* 36: 170-270. — ROHRBACH P. (1870): Beiträge zur Systematik der Caryophyllinen. *Linnaea* 36: 641-690. — NEUMAYER H. (1921): Die Frage der Gattungsabgrenzung innerhalb der Silenoideen. *Verh. Zool.-Bot. Ges. Wien* 72: 53-59. — NEUMAYER H. (1923): Einige Fragen der speziellen Systematik, erläutert an einiger Gruppe der Gattung *Silene*. *Österr. Bot. Z.* 72: 276-287. — PAX F. et HOFFMANN K. (1934): Caryophyllaceae. In: ENGLER A. et PRANTL K.: Die natürlichen Pflanzenfamilien, ed. 2, 16c: 275-367, Leipzig. — ROHWEDER H. (1938): Weitere Beiträge zur Systematik und Phylogenie der Caryophyllaceen unter bes. Berücksichtigung der karyologischen Verhältnisse. *Beih. Bot. Cbl.* 59B: 1-58. — FAVARGER C. (1946): Recherches caryologiques sur la sousfamille des Silenoïdées. *Ber. Schweiz. Bot. Ges.* 56: 364-466. — JANCHEN E. (1955): Naturgemässe Anordnung der mitteleuropäischen Gattungen der Silenoideae. *Österr. Bot. Z.* 102: 381-386. — CHOWDHURI P. K. (1957): Studies in the genus *Silene*. *Not. Roy. Bot. Gard. Edinburgh* 22: 221-278. — KRUCKEBERG A. (1962): Intergeneric hybrids in the Lychnideae (Caryophyllaceae). *Brittonia* 14: 311-321. — McNEILL J. (1962): Taxonomic studies in Alsinoideae: I. Generic and infrageneric groups. *Not. Roy. Bot. Gard. Edinburgh* 24: 79-155. — GVINIANIDZE Z. (1965a): Izučenie epidermisa lista u predstavitelej triby Lychnideae semejstva gvozdičnych. *Zam. po Sist. Geogr. Rast.* 24: 41-48. — GVINIANIDZE Z. (1965b): Izučenie epidermisa lista predstavitelej triby Diantheae sem. gvozdičnych. *Zam. po Sist. Geogr. Rast.* 25: 65-68. — GVINIANIDZE Z. (1967): O položenii trib Lychnideae Fenzl em. A. Br. i Diantheae Pax v semejstve gvozdičnych. *Tr. Inst. Bot. Akad. Nauk Gruz. SSR* 25/1: 110-113. — KOZANCIKOV V. I. (1967): Morfologičeskije priznaki semjan semejstva Caryophyllaceae i raznye puti ich evoljucii. *Bot. Ž.* 52: 1277-1286. — ROHWEDER O. (1967): Centrospermen-Studien 3. Blütenentwicklung und Blütenbau bei Silenoideae (Caryophyllaceae). *Bot. Jb.* 86: 130-185. — PANT D. D. et KIDWAY P. F. (1968): Structure and ontogeny of stomata in some Caryophyllaceae. *J. Linn. Soc.-Bot.* 60: 309-314. — McNEILL J. et BASSETT I. J. (1974): Pollen morphology and the infrageneric classification of *Minuartia* (Caryophyllaceae). *Canad. J. Bot.* 52: 1225-1231. — ŠOURKOVÁ M. (1978): Caryophyllaceae subfam. Dianthoideae—Begrenzung, Charakteristik und Gliederung. *Preslia* 50: 139-152. — FRIEDRICH H. C. et al. (1969-1979): Caryophyllaceae. In: HEGI G., *Illustrierte Flora von Mitteleuropa*, ed. 2, 3/2: 763-1182. Berlin et Hamburg. — DEGRAVE N. (1980): Étude de diverses particularités caryotypiques des genres *Silene*, *Lychnis* et *Melandrium*. *Bol. Soc. Broter.*, ser. 2, 53: 595-643.

Jednoleté až vytrvalé byliny. Lodyhy často vidličnatě větvené. Listy vstřícné, obvykle křížmostojné, celistvé, bez palistů. Květenství vrcholičnatá nebo složená, řidčeji květy jednotlivé. Květy oboupohlavné (vzácně jednopohlavné), pravidelné, různooobalné, zřídka bezkorunné, (4-)5četné; kališní lístky volné nebo srostlé, kalich neopadavý; tyčinky ve dvou, řidčeji v jednom (4-)5četném kruhu, někdy tyčinky v jiném počtu nebo zčásti staminodiální; pylová zrna většinou periporátní, řidčeji tri- nebo hexakolpátní; gyneceum lyzikarpní, zřídka téměř synkarpní, srostlé ze 2-5 plodolistů, semeník svrchní, vzácně polospodní, s 2-5 čnělkami; placentace středová, ojedinele spodová s příčnými nebo řidčeji obrácenými dvouobalnými vajíčky. Plod tobolka otvírající se zuby nebo chloupnými, vzácně nažka nebo plod podobný bobuli. Semena s vyvinutým perispermem a prstěncovitým, podkovovitým až přímým zárodkem; osemení s různou skulpturou, řidčeji hladké; někdy vyvinuto masíčko. — Asi 100 rodů (více než 2500 druhů) ve všech světadílech.

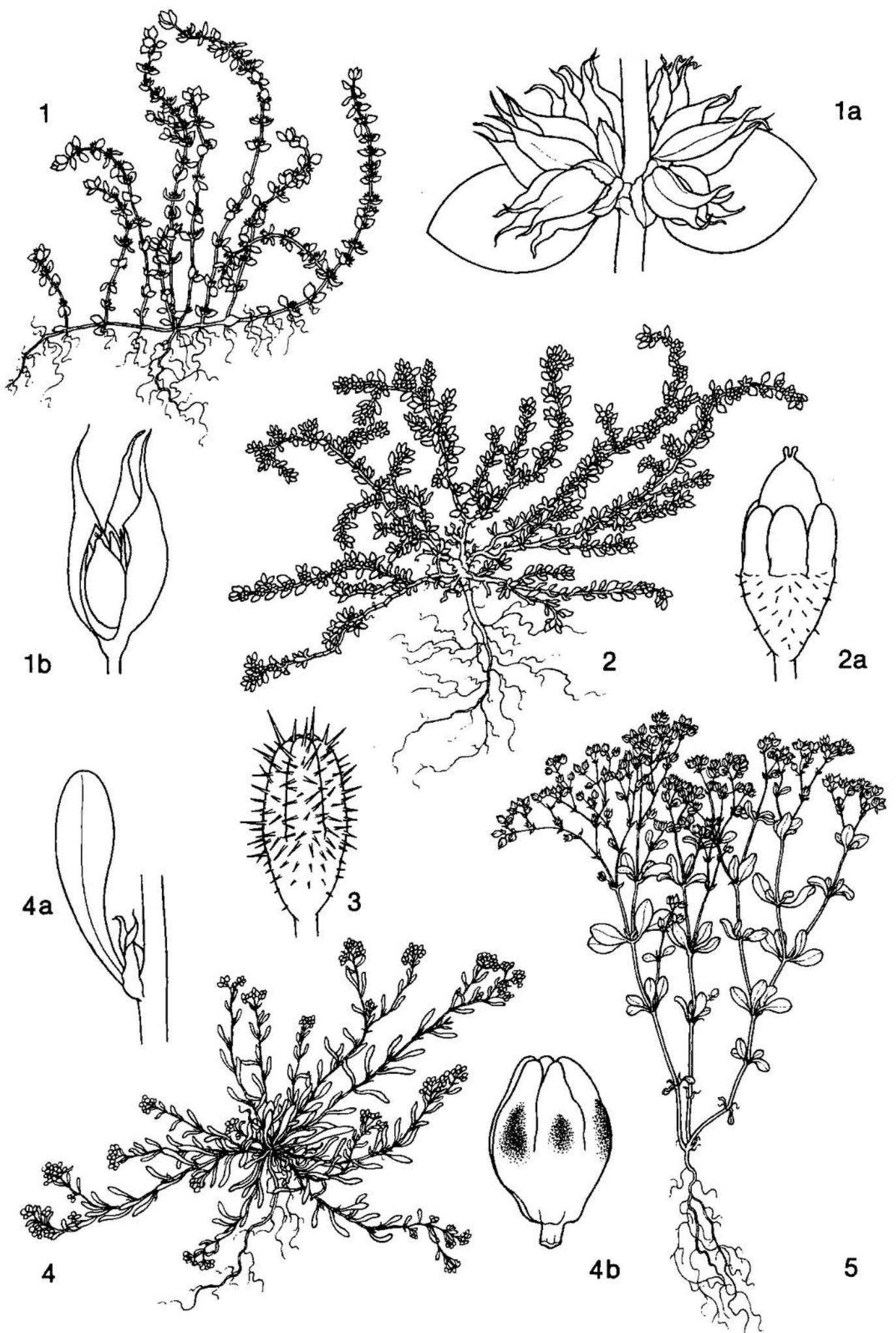
Poznámka: Při určování je nutné prohlédnout na rostlině více květů (plodů) — u některých rodů se objevují odchylky od typického počtu čnělek nebo zubů či chloupků na tobolkách, nebo se v květenství vyskytnou mezi oboupohlavnými květy jednotlivé květy morfologicky nebo alespoň funkčně jednopohlavné (rostliny však přitom nejsou dvoudomé). U některých rodů jsou těsně pod kalichy jednotlivých květů jeden či více párů podkališních listenců (šupin), které mohou vlastní kalich i zcela zakrývat a někdy s ním bývají i zaměňovány; nezaměňovat však podkališní listence s rovněž vstřícnými listeny při bázi květních stopek!

- 1a Kališní lístky volné; semeník svrchní nebo polospodní, ale pak chybějí korunní lístky; nehet na korunních lístcích většinou nezřetelný (subfam. *Alsinoideae*) 2
- b Kališní lístky srostlé; semeník vždy svrchní, korunní lístky vždy vyvinuty; nehet na korunních lístcích většinou zřetelný (subfam. *Caryophylloideae*) 18
- 2a Květy bezkorunné; semeník polospodní, uzavřený v baňkovité češuli vznikající srůstem dolní části kališních lístků a dozrávající v 1(-2)semennou, podélně lóžebrou nažku, věnčenou na horním okraji (stejně jako za květu) kališními cípy, s nimiž jako celek opadáva; čnělky 2 1. *Scleranthus*
- b Květy různooobalné, zřídka bezkorunné; semeník svrchní, dozráva v úzce válcovitou, vejcovi-

*) Charakteristiku čeledi a podčeledi zpracovala M. Šourková, klíč k určení rodů zpracovali M. Smejkal a M. Šourková.

Tab. 17: 1 *Illecebrum verticallatum*, 1a - květenství, 1b - květ. — 2 *Herniaria glabra*, 2a - plod. — 3 *H. hirsuta*, plod. — 4 *Corrigiola litoralis*, 4a - list s palisty, 4b - plod. — 5 *polycarpon tetraphyllum*.

88 *Corrigiola / Herniaria*

[TAB. 17] 89